

Ha „szem nem látta, fül nem hallotta” – akkor hogyan tanítsuk?

Egy viharos időszak utáni csöndesebb nevelőtestületi találkozásra készülve a reményről akartam szólni a kollégáknak. Azt akartam megfogalmazni, hogy mostantól már minden rendben lesz, ahogy a Római levél is írja: „Ha Isten velünk, akkor ki lehet ellenünk.” És amikor olvastam ezt a szakaszt, ahogy Szent Pál ír a reményről, akkor lett egészen világossá bennem, hogy a remény nem visszavisz oda, ami a nehéz időszak előtt volt. A remény nem változtat vissza dolgokat meg nem történtté, és nem véd meg semmi eljövendőtől. Hanem – ahogy Pál felsorolja – bizony a továbbiakban lesz üldöztetés, éhínség, ruhátlanság, életveszély és kard, vágójuhok módjára tartás, halál, élet, angyalok, fejedelemségek, jelenvalók, eljövendők, hatalmasságok, és lesz magasság és mélység, valamint egyéb teremtmények. És ha mindezekben vagy legalábbis a felén már túl vagyunk, akkor értjük majd meg, hogy ezek, sőt semmi más nem képes elszakítani Isten szeretetétől. Hol vagyunk még a felétől? Talán még a negyedénél sem tartunk. Semmi sem lesz olyan, mint annak előtte. A mi reményünk, ha igazi remény, a jövőbe visz. Nem megkímél, hanem megerősít.

Isten nem teszi kiszámíthatóbbá a jövőt. Egyéni hívő életünkben ez megerősíthet. De mi van a ránk bízottakkal? Az in-

tézményeinkkel? Hogyan lehet plébániát, egyházmegyét, iskolát csinálni úgy, hogy nem tudjuk, mit hoz a jövő? Érdemes-e történelemből holnap dolgozatot íratni, ha pár év múlva már más dolgok és máshogyan szerepelnek majd a tankönyvekben? Hogyan győzzük meg a virtuális világ bennszülött diákjait mi, bevándorlóként csetlő-botló tanárok, hogy érdemes nyelvet tanulni, ha öt év múlva bármely mobilkészítet jobban és gyorsabban fordít majd, mint egy átlagos szinkrontolmács? Milyen szakma felé terelgessük ma ifjú tehetségeinket, ha a legtöbb hivatás, ágazat és tudomány folytonos átalakuláson megy keresztül: szakmák szűnnek meg és iparágak születnek a szemünk előtt? És egyáltalán: lesz-e még iskola, tantárgyakkal, negyvenöt perces órákkal, tankönyvekkel, szakos tanárokkal egy olyan korban, ahol az információ forrása már túlnyomó részben virtuális?

Nem is a válasz a meghatározó, hiszen üdvtörténeti léptékekkel nézve az iskola nagyon jól adaptálódó intézmény: még az írásbeliségnél is régebbi. Iskolára pontosan addig lesz szükség, ameddig van áthagyományozásra igényt tartó kultúra. Inkább maga a kérdés a nyugtalanító, hiszen az iskola: intézmény. Szabályokkal, hagyományokkal, felelősségi körökkel kialakított, stratégiaalkotásra kényszerülő keretrendszer, amelyre ráadásul gyermekek vannak rábízva. Óriási felelősséget hordoz. Vajon lehet-e felelősséget hordozni bizonytalanokodva? Ilyen kérdésekkel a vállán hogyan mehet be egy tanár az órára? Hogyan lehet dolgozatot íratni, memoritert számon kérni vagy a hétéves háború hatástörténetét magyarázni, ha a tanárban olyan kérdések munkálnak, amelyek az iskola és a tanári hivatás fundamentumait érintik? Nem tudjuk, mi lesz a jövő. Nem ismerjük, hogy melyik adatfelhő lesz majd életbevágóan fontossá, és melyik mai tudományos élvonal avul el teljesen. Akkor hogyan lehet felelősségteljesen válaszolni arra, hogy mit is tanítsunk, azaz milyen is legyen a ma iskolája?

Világunk változandósága közepette vannak maradandó dolgok. Az emberi természet mindenképpen ilyen. Nem a társadalom által meghatározott felszín, hanem a természetünk, amely Isten örök képét és hasonlatosságát hordozza. Amikor Szent Be-

nedek egy hasonlóan változékony korban intézményt, kolostort alapított, ezt az emberi természetet vette számításba. A Regula arról szól, hogy egy viharos korban mit tegyen az ember, ha valóban Istent akarja keresni. Nekünk sincs más feladatuk. Öt szempontot ajánlok a kedves olvasó figyelmébe, amelyek emberi természetünk öt részlete szerint segíthetnek ebben a feladatban.

Tudás

Ha visszaemlékezünk gimnáziumi éveinkre, valószínűleg nem évszámok vagy képletek jutnak eszünkbe, hanem helyzetek, ahol rájöttünk valamire, kudarcok, amelyekre azóta is keressük a választ, vagy kapcsolatok, amelyek ma is irányadóak. Az adatok megtanulása akkor (és most is) nem azért volt fontos, mert nélkülnk ezek az adatok elvesztek volna, hanem azért, mert közben megtanultunk bánni az információkkal, megtanultunk rendszerben gondolkodni, és alakult a világlképünk, aminek révén egyre összetettebb adattömegekkel (valójában: élethelyzetekkel) lettünk képesek bánni. A lexikális tanulás révén összetettebben gondolkodunk, és amennyivel összetettebb a világlátásunk, annál nagyobb lexikai tudással birkózunk meg. Nagy mulasztás lenne tehát, ha a jövő iskolája háttérbe szorítaná a lexikai tudás követelményét, még annak tudatában is, hogy a lexikális tudás konkrétan kijelölt – kerettantervek által meghatározott – tartalma mögül már hiányzik a múlt évezred kanonizáló bátorsága. Szent Benedek azt írja, hogy a szerzetes nagybőjtben olvasson el egy könyvet „ex integro”, azaz „elejétől végéig”. Jellegetes benedeki nagyvonalúsággal nem azt írja elő, hogy a könyvtárból melyik könyvet olvassa el, hanem azt mondja, hogy ennek az olvasásnak legyen rendje, fegyelme, következetessége. A szerzetes tanuljon meg végigvinni egy folyamatot, egészben látni egy művet, nem a saját kedvét keresve, hanem alávetve magát a műnek. A tananyag és a befogadó alá-fölrendeltségi viszonyban van, és ehhez alázat kell: lemondás a saját akaratról. Nincs tanulás anélkül, hogy alázattal el ne fogadnánk: még taníthatók vagyunk. Ma talán távolabb állunk attól a középkori felismeréstől, hogy óriá-

sok vállán álló törpék lennénk. Az internet kimeríthetlensége könnyen megerősíthet bennünket egy olyan kultúraértelmezésben, hogy mi óriások vagyunk a múlt századok törpeinek vállán. Egy ilyen világgép azonban épp a tudás forrásától: a befogadástól zárja el az óriást. Buta troll marad, az önhietség nagy veszélyével. A jó iskola azzal menthet meg ettől, hogy megszelídíti az önbizalmunkat. Például rávesz arra, hogy érdemes elejétől végéig, ex integro olvasni (bizony kellene kötelező olvasmányok). Megmutatja, hogy igazán gyorsak akkor lehetünk, ha nem sietünk egyfolytában (kell a lassú idő, a nyugalom, a csend – sok kollégiumban ezt stúdiumnak hívják). Az apró részletek feltárásával rejtett kincseket láttat meg és így serkent újabb keresésre (azaz kutatómunkára, keresésre tanít).

Kreativitás

Lehetséges, hogy a technológia és a kultúra párviadalának idejében élünk. Mennyi panasz és fájdalom van az idősebb generációk részéről, hogy a mai fiatalság bizony rabjává lett az infokommunikációs eszközök világának. Valóban vannak aggasztó területek. Érdekes azonban látni, hogy emberi természetünk milyen leleményesen hajtja újra meg újra a kultúra igájába a néha fejünkre növvő technológiát. Nagyon reményteli, ahogyan a fiatal generációból megannyian szinte azonnal művészetet képesek csiholni ezekből az eszközökből: filmet vágnak, appot készítenek, honlapot vagy blogot terveznek. Minden évfolyamnak van öt-hat már-már kenyérkereső fotósa. Egy teremtő generáció nő fel a szemünk előtt; olyan fiatalok, akikben az emberi kreativitás természetszerűleg megdönti az eszközök uralmát, termőre fordítva a máskülönben elburjánzó technológiai újdonságainkat. Az iskola ebben segít. Nehéz, hiszen a fiatalabb generáció ebben a világban otthonosabban mozog, ők ötletesebben és hatékonyabban tudnak kreatívak lenni, míg mi, tanárok néha a lehetőségét sem vesszük észre annak, hogy egyáltalán el kéne gondolkodnunk, miben használható eszközként ez a fenyegetőnek tűnő infrastruktúra. A tanári alázat ideje és tere ez. Meny-

nyire időszerű a mai oktatástechnológiai környezetben a Regula harmadik fejezetének a mondata: „gyakran a fiatalabbaknak nyilatkoztatja ki az Úr azt, ami jobb”! Tehát – ahogy Benedek is tette ezeröttszáz évvel ezelőtt, sőt szerintem minden korszak minden jó iskolája ezt tette – a diákoknak lényeges szerepük van a tanítási folyamat tervezésében. Annál nagyobb elismerést nehéz kitalálni, mint amikor diákjaink azt érzik, hogy partnerek lehetnek az iskolában, felelősségteljes tagjai a közösségnek. És ezzel felkaroljuk bennük azt a kreativitást, amely nem enged semmiféle szolgaságnak, amely egész életre megtaníthatja őket, hogy ne engedjék magukat kiszolgáltatni az eszközeiknek. Mellékesen pedig – a tanári alázat jó példáiból – maguk is ellesik a tanulás alázatos örömét.

Sport

Néha megkörményékez az a gondolat, hogy a számos, szexualitás körüli kortárs vita, amelyek szerteszéjjel osztják társadalmunkat, valójában mind a testünkkel való kapcsolat torzulásából erednek. A szabadosság túl nagy, a rigorózus puritánság pedig túl kicsi szerepet szán annak, hogy Isten testbe teremtett minket, és látta, hogy ez jó. Testiségünk szintén olyan adottság, ami nem sokat változott és nem is fog változni az elmúlt vagy elkövetkező ezer generáció során. Megkerülhetetlen. A Regula egyik leg-enigmatikusabb mondata is a testről szól: „A testi vágyak között is higgyük el, hogy mindig jelen van bennünk az Isten.” Szent Benedek – nagyon óvatosan, de mégis egyértelműen – azt mondja, hogy a vágyak és a testiség egyszerre fenyegető, bűnre vivő, legyőzendő teher, de ugyanakkor Isten lakóhelye is egyben. Hogyan lehet ezt ma is egységben láttatni? Biztosan nem ilyen elméleti gyakorlatozás révén, mint ezek a jelen sorok. Nem azt mondom, hogy a morálteológusoknak mind sportolniuk kéne, de szerintem a sportoló morálteológusok valamennyivel közelebb járnak ehhez az egyensúlyhoz. Annak pedig kifejezetten örülök, sőt a mostani fiatalságot ebben kiváltképp jobbnak látom az előző nemzedékekhez képest, hogy a kiegyensúlyozott sport révén

a testiség áldásával is ügyesebben bánnak majd, mint az előző generációk.

Közösség

Sokszor élem át azt a félelmet, hogy a számos változás közül, amelyikre igent vagy nemet kell mondani, vajon jól döntünk-e. Vajon nem ülünk-e föl elhamarkodottan egy olyan változtatásnak, amelyik aztán jobb esetben hiábavaló, zsákutcába visz, rossz esetben pedig kárt okozhat, veszteséget és bizalomvesztést. Vagy fordítva: túlzott félelmünk vajon nem tart-e vissza bennünket olyan változásoktól, amelyek nélkül elsorvad a közösségünk és kialszik a lelkesedés. Milyen jó lenne prófétának lennünk, hogy lássuk, melyik döntés milyen kimenetelhez vezet! Bár az is igaz, hogy ha próféták lennénk, jó eséllyel sosem hallgatnának ránk, vagy csak túl későn, és hamar kiközösítenének vagy rosszabb esetben meg is ölnének minket. Szent Benedek nem is kíván ilyet az apáttól. Nem azért, mert nem lenne igényes az apát, a mindenkori vezető személyével kapcsolatban. Benedek tudja, hogy prófétává nem lehet válni. Az egyedül Isten dolga, hogy kit hív meg erre a szörnyű sorsra. Az apát, a vezető inkább útitárs. Egyházunk egyik legősibb kormányzati hagyományát őrzi a Regula, amikor arról ír, hogy az apát mindent tanácskéréssel tegyen, ha pedig fontos a dolog, „hívja össze az egész közösséget” – nem azért, hogy a többség döntsön, hanem hogy mindenkit meghallgasson. A hétköznapi próféta képes arra, hogy a másokra odafigyeljen. Ettől még persze születhet rossz döntés. Egy dolog viszont biztosan változik: senki nem marad egyedül. Az odafigyelés, a meghallgatás a magány ellenfele és ezáltal a félelem ellenszere. Mert mitől is félünk egy elhamarkodott vagy egy elodázott döntés kapcsán? Hogy mi lesz velünk, a ránk bízottakkal, a közösséggel. Holott ez nem a döntés tartalmán, hanem sokkal inkább a formáján múlik. Már csak azért is, mert egy döntés ismét csak egy döntési helyzethez vezet, ami lehet, hogy egy sokkal jobb döntést szül majd meg, mint ha már eleve jó döntést hoztunk volna. „Egy lekésett vonat

is világokat nyithat meg számunkra” – mondta egy 21. századi apát. A bizonytalanság és a félelem közepette igen nagy lesz az esélyünk arra, hogy visszataláljunk a közösségbe. A jövő iskolája (plébániája, intézménye, egyháza) éppen ezért sokkal nagyobb eséllyel lesz közösségi, szinodális, mint az előző korokban. És ez nagymértékben a tanári karon, azaz rajtunk, felnőtteken múlik. Tőlünk tanulják, a mi példánkat veszik át a fiatalok. Ha mi ezt elmulasztjuk, ha nem maradunk meg együtt, egységben, akkor nagy a veszély, hogy ők sem tapasztalják meg, mi is a közösség. Klikkesednek vagy elmagányosodnak.

Istenkeresés

A bizonytalanság, a nemtudás elviselése persze ettől még nem lesz könnyűvé. Közösségben is nehéz a jelent művelni úgy, hogy semmi vagy túl sok lehetséges jövőkép van előttünk. Nem hiszem, hogy tisztulni fog ez a kép: világunk és társadalmaink nem a kiszámíthatóság felé haladnak. A kiszámíthatatlanság pedig felerősíti bennünk a biztonság iránti vágyat. Csak ne adjuk túl olcsón! Az – elég hosszú – 78. zsoltár a zsidó nép történetét veszi sorra egy nagyon nekünk szóló szempont szerint: hogy az Ószövetség népe mennyire nem Istenbe vetette bizalmát, hanem minden másba, és lett is nekik elég turbulencia a nemzeti történetükben. Mert „elfelejtették csodatetteit, amelyeket szemük látára művelt”. Lehet, hogy a ma iskolájának ez a legfőbb feladata: a csodákra felhívni a figyelmet. Azokra a csodákra, amelyeket Isten a szemünk előtt művel: tudományban, művészetben, sportban, közösségben és bennünk magunkban egyaránt. Ettől még lesz turbulencia, nem is kevés, de egy idő után már azokban is Isten csodatetteit fogjuk majd keresni, a végén pedig még örülni is fogunk nekik.

Juhász-Laczik Albin